

УДК 343.71

DOI: 10.31733/2078-3566-2019-3-199-203

Волошина М. О. ©

кандидат юридичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОПЕРАТИВНОГО ПОШУКУ ПЕРВИННОЇ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Висвітлено проблематику особливостей організації оперативного пошуку первинної оперативно-розшукової інформації підрозділами Національної поліції України. Проаналізовано нормативну базу, емпіричний матеріал та особистий досвід автора. Визначення кожної із перелічених особливостей організації оперативного пошуку первинної оперативно-розшукової інформації підрозділами Національної поліції України обґрунтовано конкретними прикладами практичної направленості.

Ключові слова: оперативний пошук, первинна оперативно-розшукова інформація, підрозділи Національної поліції України.

Постановка проблеми. З метою отримання первинної оперативно-розшукової інформації про осіб, об'єкти та дії, що представляють оперативний інтерес, оперативні працівники Національної поліції України здійснюють гласну та негласну діяльність. Водночас практика свідчить, що більш дієвим є здійснення саме негласних заходів та дій у вигляді оперативно-розшукових заходів, оперативного пошуку та використання допомоги осіб, що негласно співпрацюють з поліцією. Разом з цим саме первісною стадією будь-якого процесу виявлення чого-небудь (кого-небудь) є пошук, що як елемент будь-якої пізнавальної діяльності має свою особливу правову природу, при цьому зміст пошуку складають знання суб'єктами ознак, притаманних об'єктам, що виявляються. Тому оперативний пошук застосовується для виявлення і запобігання злочинам за принципом «від злочинця до злочину». Однак практичні працівники визначають, що організація та проведення оперативного пошуку має свої особливості. Враховуючи вказане вважаємо доцільним висвітлити окреслену проблематику.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Окремі аспекти здійснення оперативного пошуку первинної оперативно-розшукової інформації розглядалися у працях Л. І. Аркуші, А. В. Баб'яка, Д. В. Бойчука, Е. О. Дідоренка, В. П. Захарова, М. І. Камлика, І. П. Козаченка, О. І. Козаченка, Я. Ю. Кондратьєва, Д. Й. Никифорчука, Ю. Ю. Орлова, В. Л. Ортинського, М. М. Перепелиці, М. А. Погорельського, В. Д. Пчолкіна, М. В. Стацака, А. О. Шелехова, В. В. Шендрика та ін. Проте, як доцільно зазначає М. В. Стацак у своїй докторській дисертації на тему «Оперативно-розшукові форми протидії злочинності», ще в радянський період сформувалася думка про те, що оперативний пошук первинної оперативно-розшукової інформації є однією із форм оперативно-розшукової діяльності, а спільною рисою усіх існуючих дефініцій поняття «оперативний пошук первинної оперативно-розшукової інформації», які сформулювали радянські вчені та практики, є їхні завдання – виявлення і накопичення відомостей, що містять нові, раніше невідомі первинні дані [1]. До цього часу в теорії оперативно-розшукової діяльності існують декілька різнопланових думок щодо визначення змісту дефініції «оперативний пошук», його місця перебування в системі різних оперативно-розшукових процесів та, зрозуміло, існує доцільність визначення особливостей організації оперативного пошуку.

© Волошина М.О.

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9416-6885>

voloshka0033@gmail.com

Зважаючи на окреслене вище, **мета** статті полягає у висвітленні особливостей організації оперативного пошуку первинної оперативно-розшукової інформації підрозділами Національної поліції України. Реалізація зазначеної мети зумовила необхідність розв'язання низки дослідницьких завдань. По-перше, визначити, сучасні найбільш ефективні шляхи організації оперативного пошуку первинної оперативно-розшукової інформації підрозділами Національної поліції України, а, по-друге, висвітлити особливості такої діяльності.

Виклад основного матеріалу. Взагалі в теорії оперативно-розшукової діяльності існують декілька різнопланових думок щодо визначення змісту дефініції «оперативний пошук» та його місця у системі різних оперативно-розшукових процесів.

Наприклад, перша група вчених виходить із того, що оперативний пошук ототожнюється із пошуковою діяльністю. Вказане пов'язано з тим, що більшість вчених у сфері оперативно-розшукової діяльності доволі широко визначає саме зміст дефініції «пошукова робота».

У той же час слід зазначити, що доволі детально дефініція «пошукова робота» або «оперативний пошук злочинів» була розглянута в наукових працях з висвітлення різних аспектів діяльності таких суб'єктів ОРД, як підрозділи по протидії злочинам у сфері економіки, або колишні підрозділи ДСБЕЗ, де автори ототожнюють поняття пошукової роботи та оперативного пошуку, а можливими шляхами здійснення оперативного пошуку визначають оперативно-розшукові заходи та заходи оперативного пошуку. Однак, на нашу думку, вказане є не досить вірним, оскільки здійснення оперативно-розшукових заходів все ж таки має на меті фіксацію конкретних дій особи, направлених на підготовку чи вчинення злочину, а оперативний пошук – встановлення відомостей, при цьому не обов'язково з можливістю їх фіксації.

У той же час, мабуть, найбільшою за чисельністю є третя група фахівців у сфері оперативно-розшукової діяльності, які надають визначення «оперативного пошуку» виходячи із того, що він є однією із оперативно-тактичних форм ОРД, а його сутність безпосередньо полягає у проведенні комплексу цілеспрямованих заходів з виявлення, перевірки й нагромадження відомостей, що містять нові (раніше не відомі органам поліції) специфічні знання, які мають значення під час виконання завдань протидії злочинності.

Водночас, з точки зору законодавства, оперативний пошук первинної оперативно-розшукової інформації підрозділами Національної поліції України не передбачений прямо чинним законодавством України, однак, аналізуючи більшість способів отримання первинної оперативно-розшукової інформації, можна говорити про те, що він є синтезом певних дій оперативного працівника, передбачених як права оперативних підрозділів у ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [2]. Аналіз практики свідчить, що оперативний пошук у теорії оперативно-розшукової діяльності здебільшого прийнято розглядати як сукупність або комплекс певних дій оперативного працівника, направлених на отримання інформації, що представляє інтерес.

Разом з цим практика свідчить, що під час організації оперативного пошуку існують певні особливості.

Зокрема першою особливістю організації є залежність об'єкта оперативного впливу та виду оперативної інформації, що планується отримати, про:

- осіб, що готуються або вчиняють злочинну діяльність, або осіб, що можуть мати інформацію про злочин;
- обставини підготовки та вчинення злочину;
- майно, що потрапило або потрапить до незаконного обігу;
- обставини, що сприяють вчиненню злочину, а також предмети, об'єкти або речі, що можуть становити значення для оперативно-розшукової діяльності або кримінального провадження.

Так, розглядаючи вказану особливість можна дійти висновку, що, наприклад, найбільш ефективним проведенням оперативного пошуку осіб, які готуються або вчиняють злочинну діяльність, або осіб, які можуть мати інформацію про злочин, є у випадку його здійснення шляхом відпрацювання території обслуговування або тієї, що безпосередньо прилягає до місця мешкання осіб, що становлять інтерес та проведення конкретних заходів оперативного пошуку серед мешканців такої території. Респонденти визначають, що саме вказаний вид оперативного пошуку є одним із найбільш складних та затягнутим за часовим критерієм, а також вимагає залучення додаткових сил та засобів ОРД. Як специфічним завданням даного виду оперативного пошуку є доцільність приді-

лення окремої уваги відпрацюванню місць масового скупчення населення взагалі (гуртожитки, кафе та нічні клуби, ігрові салони та ін.) та зокрема тих осіб, які ведуть аморальний спосіб життя.

Водночас аналіз практики протидії злочинності дозволяє стверджувати, що ефективною є організація оперативного пошуку на вокзалах, в портах, місцях масового відпочинку, на підприємствах громадського харчування, які торгують спиртними напоями, базарах і ринках, а також у парках, скверах, на дискотеках, міських пляжах, місцях проведення масових, культурних чи спортивних заходів.

Особливість здійснення оперативного пошуку в таких місцях обумовлюється доцільністю залучення не тільки осіб, що негласно співпрацюють з органами поліції, а й безпосереднього вивчення специфіки таких місць оперативними працівниками, відвідувачами, встановлення рівня та ступеня зв'язку між собою, фіксації осіб, що раніше не потрапляли до поля зору поліції, тощо.

Що стосується організації оперативного пошуку про обставини підготовки та вчинення злочину, то особливістю є те, що доцільним є здійснення вказаних заходів шляхом відпрацювання різних верств населення, які можуть мати інформацію про ті чи інші події, із залученням конфідентів та використанням спеціальних тактичних прийомів психології оперативно-розшукової діяльності. Зокрема, доречним є відпрацювання таких верств населення:

- раніше засуджені;
- особи, що потрапляли до поля зору правоохоронних органів у зв'язку із зв'язками із кримінальним елементом;
- особи, що ведуть аморальний спосіб життя;
- особи, що не мають постійного джерела доходів;
- працівники банківських, фінансових та комерційно-залогових установ та організацій;
- особи, що працюють у сфері перевезень (водії таксі), охоронних послуг (працівники служб охорони), надання послуг ремонту різних предметів та речей тощо.

На підтвердження вказаного можна навести думку авторського колективу (М. В. Стащак, К. В. Шахова, В. В. Шендрик та ін.) монографії «Оперативно-розшукова протидія діяльності організованих груп, які готують вчинення крадіжок із квартир», які зробили слушний висновок про те, що для систематичного отримання первинної оперативно-розшукової інформації щодо підготовки і вчинення квартирних крадіжок організованими групами, становлять інтерес такі категорії населення:

- 1) особи, які звільнилися з місць позбавлення волі (відбували покарання за вчинення квартирних або кишенькових крадіжок, а також мали досвід купівлі викраденого майна та/або брали участь в організованих злочинних групах);
- 2) учасники організованих груп і злочинних організацій квартирних злодіїв; особи, які перебувають на обліку ОВС;
- 3) жінки, які мають зв'язки в антигромадському середовищі;
- 4) карточні шулери;
- 5) особи з квартирними можливостями;
- 6) обслуговуючий персонал сфери послуг;
- 7) особи, які володіють первинною оперативно-розшуковою інформацією про етнічні злочинні угруповання [3, с. 74].

Стосовно ж особливостей організації оперативного пошуку первинної оперативно-розшукової інформації щодо майна, що потрапило або потрапить до незаконного обігу, то вони зумовлені специфічністю безпосередньо місць здійснення вказаного заходу.

Так, наприклад, окремі вчені зазначають за доцільне здійснення оперативного пошуку на об'єктах концентрації пасажирів залізничного, повітряного, водного і морського, автомобільного транспорту. Необхідність ведення пошуку на даних об'єктах обумовлюється рядом факторів. Перш за все, обстановка на транспортних об'єктах (велика концентрація людей і постійний їх рух, психологічний стан пасажирів) створює сприятливі умови для вчинення злочинів певного роду (крадіжок з використанням довірчих відносин, крадіжок з камер зберігання і залів очікування та шахрайства, а також актів тероризму).

Цілодобове функціонування більшості об'єктів такого роду дозволяє особам, які представляють оперативний інтерес, користуватися комунальними послугами та влаштовуватися на нічліг.

Організація оперативного пошуку на великих вокзалах вимагає придбання конфідентів з числа працівників транспорту, підприємств громадського харчування, зайнятих на самих об'єктах або на підступах до них.

При організації оперативного пошуку на об'єктах транспорту важливо забезпечити взаємодію всіх підрозділів поліції. При цьому слід враховувати необхідність взаємного обміну інформацією, координації зусиль щодо використання агентури, проведення спільних операцій по виявленню незаконних емігрантів-іноземців, бродяг і інших осіб, які мають оперативний інтерес [4].

Водночас слід додати, що доцільним є здійснення оперативного пошуку в місцях відстою таксистів, на стихійних ринках, місцях торгівлі електротоварами, а останнім часом на Інтернет-сайтах та торговельних майданчиках.

До того ж часто місцями збуту є ломбарди, різні комерційні та фінансові установи. Тому під час проведення оперативного пошуку в таких місцях доречним є залучення допомоги негласних позаштатних працівників або осіб, що конфіденційно співпрацюють з органами поліції, а у випадку виявлення речей або предметів, що можуть бути в незаконному обігу, слід їх перевірити за обліками викраденого майна.

Варто враховувати, що останнім часом злочинці ціленаправлено здійснюють контрзаходи, у зв'язку з цим перед працівниками оперативних підрозділів існує доцільність проведення оперативного пошуку не тільки безпосередньо майна, що потрапило до незаконного обігу, а й майна, що при сукупності певних обставин може потрапити до незаконного обігу.

Окремо слід зазначити, що ще однією особливістю організації проведення оперативного пошуку є доцільність завчасного розроблення плану та здійснення організаційних заходів, направлених на централізований збір і накопичення інформації по кожному об'єкту, при цьому врахування ірраціональності залучення тих чи інших сил поліції з метою недопущення дублювання в роботі.

Висновок. Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна дійти висновку, що під час організації оперативного пошуку первинної оперативно-розшукової інформації підрозділами Національної поліції України існують особливості, що зокрема виражаються в такому:

- 1) залежність об'єкта оперативного впливу та виду оперативної інформації, що планується отримати;
- 2) доцільність оперативного пошуку в місцях збуту чи придбання майна, що представляє оперативний інтерес, обумовлюється доцільністю залучення не тільки осіб, що негласно співпрацюють з органами поліції, а й безпосереднього вивчення специфіки таких місць оперативними працівниками, відвідувачами, встановлення рівня та ступеня зв'язку між особами, фіксації осіб, що раніше не потрапляли до поля зору поліції тощо;
- 3) підвищення результативності оперативного пошуку шляхом відпрацювання різних верств населення, які можуть мати інформацію про ті чи інші події із залученням конфідентів та використанням спеціальних тактичних прийомів психології оперативно-розшукової діяльності;
- 4) доцільність завчасного розроблення плану та здійснення організаційних заходів, направлених на централізований збір і накопичення інформації по кожному об'єкту оперативного пошуку, при цьому із врахування ірраціональності залучення тих чи інших сил поліції з метою недопущення дублювання в роботі.

Бібліографічні посилання

1. Стащак М.В. Оперативно-розшукові форми протидії злочинності: дис. д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2017. 355 с.
2. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-XI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення: 05.04.2019).
3. Оперативно-розшукова протидія діяльності організованих груп, які готують вчинення крадіжок із квартир: монографія / О.О. Ганжа, О.О. Деревягін, М.В. Стащак, К.В. Шахова, В.В. Шендрік; за заг. ред. В.В. Шендріка. Харків: Діса плюс, 2016. 169 с.
4. Горяйнов К.К., Овчинский В.С., Синилов Г.К. Теория оперативно-розыскной деятельности: учебник. 2006. URL: <https://uchebnik.online/rozyisknaya-deyatelnost-operativno/napravleniya-operativno-poiska-60275.html> (дата звернення: 05.04.2019).

Надійшла до редакції 30.05.2019

References

1. Stashchak, M.V. (2017) Operatyvno-rozshukovi formy protydyi zlochynnosti [Operational-investigative forms of counteraction to crime]: dys. ... d-ra yuryd. nauk: 12.00.09. Kharkiv [in Ukr.].
2. Pro operatyvno-rozshukovu diyal'nist' [On operational-search activity: Law of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 18.02.1992 № 2135-XI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (data zvernennya: 05.04.2019) [in Ukr.].
3. Operatyvno-rozshukova protydiya diyal'nosti orhanizovanykh hrup, yaki hotuyut' vchynennya kradizhok iz kvartyr (2016) [Operational-search counteraction of the activity of organized groups preparing theft from apartments]: monohrafiya / O.O. Hanzha, O.O. Derevyahin, M.V. Stashchak, K.V. Shakhova, V.V. Shendryk; za zah. red. V.V. Shendryka. Kharkiv: Disa plyus [in Ukr.].
4. Goryainov, K.K., Ovchinskiy, B.C., Sinilov H.K. (2006) Teoriya operativno-rozysknoy deyatel'nosti: uchebnik [The theory of operational research activity: a textbook]. URL: <https://uchebnik.online/rozyisknaya-deyatelnost-operativno/napravleniya-operativnogo-poiska-60275.html> (data zvernennya: 05.04.2019) [in Russ.].

SUMMARY

Voloshina M.O. Separate features of organization of operative search of primary operational-search information by units of the National Police of Ukraine. The author's article is devoted to the coverage of the peculiarities of the organization of operative search of the primary operational-search information by the units of the National Police of Ukraine. To achieve this goal, the normative base, empirical material and personal experience of the author are analyzed. The definition of each of the above listed peculiarities of the organization of operative search of the primary operational intelligence information by the units of the National Police of Ukraine is substantiated by concrete examples of practical orientation, in particular, which include:

- the dependence of the object of operational influence and the type of operational information is planned to be obtained;
- expediency of the operative search in places of sale or purchase of the property of operational interest is conditioned by the expediency of attracting not only persons who secretly cooperate with the police, but also the direct implementation of the study of the specifics of such places by operational officers, visitors, the establishment of the level and degree of communication between the fixation of persons who had not previously fallen into the police field of view, etc .;
- increasing the effectiveness of operational search by working out different groups of people who can have information about certain events involving the confidentiality and the use of special tactical methods of psychology of operational and investigative activities;
- the expediency of an early development of a plan and the implementation of organizational measures aimed at centralized collection and accumulation of information for each object of operational search, while taking into account the irrationality of attracting certain police forces in order to avoid duplication in work.

Keywords: *operational search, primary search and operational information, units of the National Police of Ukraine.*